

Helhetsgrepp:

Så löser vi Sveriges trygghetsutmaningar

Rapport från TULL-KUST

2019

Förord - Tullen måste stärkas

Nästim till dagligen möts vi av rapporter om dödsskjutningar, gänguppställningar och ett ökat antal vapen i omlopp i Sverige. Det som för några år sedan sågs som enstaka händelser eller undantag är idag normalläge och riskerar leda till en likgiltighet som blir ännu större. Det eskalerande våldet och antalet skottlossningar med dödlig utgång innebär direkta hot mot medborgare och blåljuspersonal. Tyvärr blev 2018 ännu ett dystert rekordår. Polisens statistik visar på över 300 skjutningar, det vill säga nästan en om dagen, varav 45 med dödlig utgång. I förhållande till sin folkmängd har Sverige haft fyra till fem gånger fler skottlossningar med dödlig utgång än Tyskland.

Tyvärr har denna negativa utveckling gått så långt att vi i Sverige nu står inför mycket stora samhällsutmaningar. Tilltron till samhällets förmåga att skydda medborgarna är en viktig grundpelare för tryggheten i samhället.

Myndigheterna med ansvar för brottsbekämpning har ett viktigt uppdrag, men frågan måste ses ur ett helhetsperspektiv. Politikens styrning skapar förutsättningar för myndigheterna att lyckas. Tullverket är en underutnyttjad resurs i det brottsbekämpande arbetet. Om verket ges adekvata resurser för att på ett tidigt stadium begränsa inflödet av vapen, narkotika och alkohol kan det bidra till att förebygga uppkomsten av hot mot hälsa, miljö och säkerhet. Det innebär skydd för medborgarna. Genom en stark tullverksamhet med fler tullare i tjänst kan fler och större beslag göras. När Tullen kan göra större beslag av narkotika redan vid gränsen behöver polisen inte jaga små knarkpartier på gator och torg utan kan koncentrera sig på den organiserade brottsligheten. Det är ett effektivare sätt att motverka kriminalitet samtidigt som det minskar belastningen på polis, sjukvård och socialtjänst.

Tullverket har dock i dagsläget akut brist på personal som en följd av många års neddragningar av anslag. Att ta sig an gängproblematiken är kanske den största samhällsutmaningen som vår nya regering står inför. 2019 har fortsatt i samma dystra trend som åren innan med i stort sett dagliga rapporter om skjutningar. Samtliga brottsbekämpande

myndigheter måste mobiliseras, men idag är förutsättningarna för det otillräckliga. Tullverket är fortfarande en underutnyttjad resurs i det brottsbekämpande arbetet. Det är dags att prioritera upp tullen. Regeringens resursförstärkning i 2017 års budget var välkommen, men inte tillräcklig. Den resursförstärkning som årets statsbudget inneburit för tullen måste inte bara kvarstå utan också följas upp av ytterligare ökningar för att möjliggöra en återuppbyggnad av tullverksamheten. Tullen måste börja prioriteras.

TULL-KUST har för tredje året i rad tagit fram en rapport för att visa våra beslutsfattare nödvändigheten av att ta ett helhetsgrepp om trygghetsfrågorna. Tullverket är en brottsbekämpande resurs som står till Sveriges förfogande men som i dag inte utnyttjas tillräckligt.

Vill regeringen vara proaktiv och visa att man tar trygghetsfrågorna på allvar krävs det att Tullverket får de resurser som fordras för att kunna utföra sitt uppdrag. Varje krona som satsas på Tullverket sparar fler kronor i andra led, hos polisen, sjukvården och de sociala myndigheterna. Satsningar på tullen kan inte anstå. .

Johan Lindgren,
Förbundsordförande
TULL-KUST

TULL-KUST är en sammanslutning av tjänstemän anställda i tullverket och kustbevakningen. Förbundets uppgift är att tillvarata medlemmarnas fackliga intressen. Förbundet företräder medlemmarna och för deras talan självt eller genom sin huvudorganisation TCO. Dessutom sluter förbundet bindande avtal för medlemmarna.

2. Samhällsproblem i spåren av minskad tullverksamhet

I november 2017 presenterade det Nationella underrättelsecentret (NUC), där bland annat Polisen ingår, rapporten ”Myndighetsgemensam lägesbild om organiserad brottslighet.” Rapporten är en uppföljning av en tidigare presenterad lägesbild från 2015, där 53 områden i Sverige bedömdes som särskilt utsatta för allvarlig brottslighet. Den senare rapporten konstaterade att problematiken kvarstår och har förvärrats. Våldet ökar både i omfattning och grovhet, och det inkluderar ett ökat användande av skjutvapen och sprängmedel.⁴ Slutsatsen bekräftas av statistiken, som visar att dödligt våld med skjutvapen har ökat kraftigt under 2017 och ytterligare under 2018 – från en redan hög nivå. I förhållande till Sveriges folkmängd sker fyra till fem gånger så många skottlossningar med dödlig utgång i Sverige som i Norge och Tyskland.⁵

”Våldet ökar både i omfattning och grovhet, och det inkluderar ett ökat användande av skjutvapen och sprängmedel.”

Sedan det svenska EU-inträdet har också den illegala införseln av varor ökat stadigt. När handgranater går att köpa på gatan i Sverige för endast ett par tusenlappar vet man att tillgången är alltför god. Person- och godsbefordran från länder utanför EU har ökat och kommer att fortsätta öka även i framtiden. Gänguppgifter och skjutningar har ofta en nära koppling till den organiserade brottsligheten och den illegala handeln med droger som är gränsöverskridande och utgör ett allvarligt hot mot samhällets säkerhet. Gängmedlemmar i Sverige vittnar om hur pengar från narkotikaförsäljning finansierar vapenköp som enkelt kan köpas på gatan för ett par tusenlappar.⁶

Polisen ges i dag ett stort ansvar för att lösa den här problematiken, men för att verkligen bekämpa den organiserade brottsligheten krävs stora insatser även från andra myndigheter.

⁴Nationella underrättelsecentret, Nuc, inom den myndighetsgemensamma satsningen mot den organiserade brottsligheten, Myndighetsgemensam lägesbild om organiserad brottslighet 2018-2019, 2017

⁵J.Sturup et al. 2017. Near-repeat shootings in contemporary Sweden 2011 to 2015.

⁶Svenska Dagbladet 2018-01-10, Handgranater går att köpa för en tusenlapp

För att stoppa utvecklingen krävs mer än punktinsatser och enstaka åtgärder. Det krävs ett helhetsperspektiv, och det saknas i dag.

2.1 Otryggheten breder ut sig

I Sverige känner sig befolkningen allt mer otrygg. Otryggheten blir allt mer påtaglig när våldet kommer närmare och sker i de områden där vi dagligen vistas. Många är idag rädda för att vistas ute i sitt eget bostadsområde vid särskilda tidpunkter på dygnet. Känslan av oro och rädsla stärks när också oskyldiga drabbas av våldet på det sätt som skedde i bland annat Vårby i början av januari 2018, då en förbipassade person plockade upp ett föremål som visade sig vara en handgranat. Handgranaten utlöstes och ledde till att personen senare avled. Den här typen av incidenter kan uppfattas som att de avlöser varandra: bara några dagar efter händelsen i Vårby träffades en oskyldig utbytesstudent av en kula i samband med en skottlossning på en pizzeria i Uppsala.

Enligt Brottsförebyggande Rådet (BRÅ:s) senaste nationella trygghetsundersökning oroar sig allt fler för brottsligheten i samhället och oron är särskilt påtaglig hos kvinnor. Nästan en tredjedel av befolkningen (23 procent) oroar sig i stor utsträckning över brottsligheten i samhället.. Bland de personer som uppgett att de känner oro för brottsligheten i samhället, uppger ungefär 23 procent att de någon gång under året valt en annan väg eller annat färd sätt till följd av oro för brott, medan nästan en av åtta (12 procent) uppger att de till och med avstått från en aktivitet till följd av denna oro.⁷

TULL-KUST genomförde 2017 och 2018 en Novus-undersökning för att ta reda på hur allmänheten uppfattar samhällsläget relaterat till gränsproblematiken. 2018 visade den en tydlig trend. Allt fler upplever att våldet i samhället har blivit grövre och att smuglingen och införsel av illegala vapen har ökat under de

” Nästan tre av fyra anser att det inte finns tillräckliga resurser vid gränsen för att stoppa smuggling eller införsel av illegala varor.”

⁷ BRÅ Nationella Trygghetsundersökningen 2018, Om utsatthet, otrygghet och förtroende

senaste fem åren. 82 procent svar att våldet har blivit grövre, vilket är 9 procentenheter högre än undersökningen från juni 2017. 68 procent svarar att smuglingen har ökat, vilket också är hela 9 procentenheter högre än föregående undersökning. Samtidigt anser nästan tre av fyra att det inte finns tillräckliga resurser vid gränsen för att stoppa smuggling eller införsel av illegala varor. Symbiosen mellan det grövre och ökade våldet, tillgången till vapen och smuglingen av bland annat narkotika och alkohol måste brytas. Problemets helhet, och konsekvenserna som följer, måste ses.

2.2 Mer vapen leder till grövre våld

Under 2017 ägde mer än 300 skjutningar rum i Sverige, vilket är cirka 6 skjutningar i veckan. Mer än 40 människor dog och 135 skadades. 2018 inleddes på samma mörka sätt, med återkommande skjutningar i bland annat Sundbyberg, Rinkeby i Stockholm, Uppsala, Helsingborg, och Malmö. Under 2018 visar polisens statistik på över 300 skjutningar, det vill säga nästan en om dagen, varav 45 med dödlig utgång. Den ökade tillgången på illegala vapen pekas ut som en orsak till skjutningarna.⁸ Vapnen kommer från flera håll, men det allra vanligaste är att det är gamla obrukbara vapen från Balkankriget på 90-talet som transporteras hit och görs användbara igen.⁹ En stor del av dessa vapen smugglas in i Sverige via Öresundsbron. I ett reportage i tidningen Fokus i januari 2018 framgår det hur personer i de kriminella nätverken i Stockholm hämtar upp vapen i Malmö. Bland annat beskrivs hur en person greps på Malmö centralstation med 10 pistoler i en väska, på väg till Stockholm.¹⁰

Antalet personer som dött till följd av skjutningar har mer än fördubblats sedan Brottsförebyggande rådet började föra statistik år 2011. Majoriteten av både brottsoffer och gärningsmän är unga män i 20-årsåldern. Enligt polisen är skjutningarna mer omfattande och hänsynslösa än tidigare och de flesta skjutningarna har skett på allmänna platser i tätbebyggt område. En ny trend för 2017 är att våld med skjutvapen ökar även i mellanstora städer som

⁸ <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/polisen-presenterar-vapenamnesti-mot-olagliga-vapen>

⁹ [Sveriges radio 26 januari 2018](#)

¹⁰ Fokus, 26 januari-1 februari 2018

till exempel Uppsala och Västerås. En stor andel av skjutningarna bedöms vara direkt kopplade till konflikter mellan kriminella.¹¹

2.3 Droger strömmar in på svenska marknaden

Varje år smugglas mängder av narkotika in till landet och inte sällan har illegal handel med droger en nära koppling till gänguppställningar och hämndaktioner av olika slag. Enligt en granskning gjord av Sveriges Radio finns det ca 800 unga män som idag är aktiva i lokala kriminella nätverk som har tillgång till skjutvapen. De flesta är mellan 15 och 25 år och sysslar med narkotikaförsäljning som huvudverksamhet.¹² Handeln med narkotika utgör en central del av den organiserade brottsligheten i Sverige och problembilden skiljer sig i flera avseenden från andra negativa samhällsutmaningar genom dess breda omfång. Inte minst utifrån de negativa konsekvenserna det genererar för samhället och för missbrukarnas egna liv och hälsa.

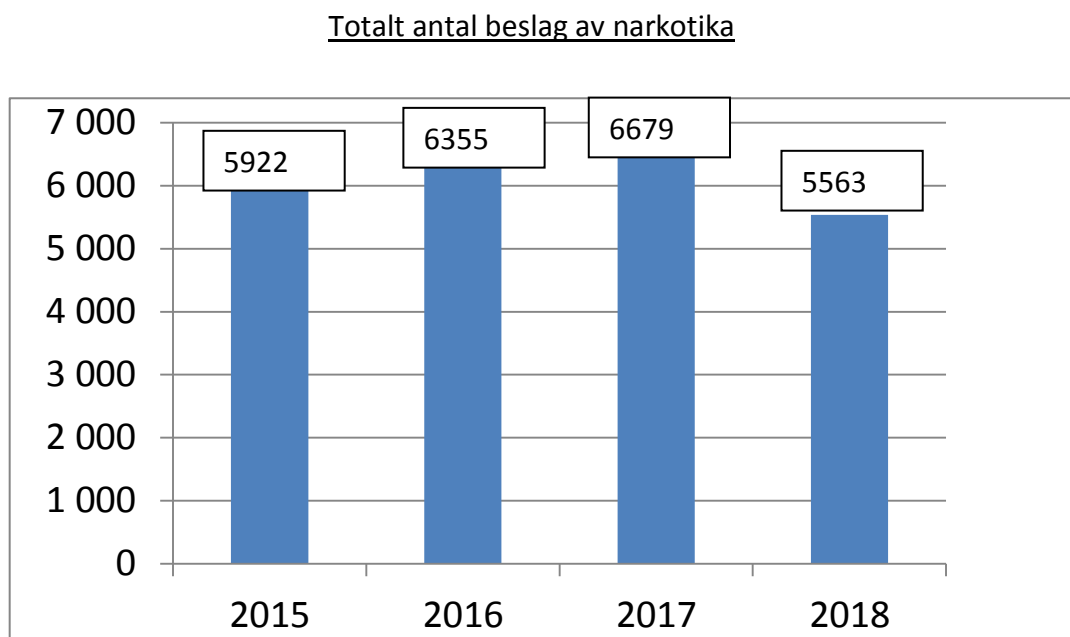
Vinsterna från droghandeln utgör en viktig inkomstkälla för den organiserade brottsligheten. De används för investeringar och finansiering av kriminella upplägg inom narkotikahandeln men även inom andra brottsområden. 2016 hade Tullen ett framgångsrikt år i bekämpningen av narkotika, och även 2017 och 2018 gjordes stora beslag. Det totala antalet beslag av narkotika och dopningsmedel minskade visserligen med nästan 15 procent under 2018 jämfört med 2017 men tittar man på smugglingen i den tunga trafiken så var Tullverket lyckosamma även under 2018 – fast på ett delvis annat sätt. Bland annat har Tullverket genom samverkan nationellt och internationellt bidragit till att andra myndigheter kunnat göra stora beslag under fjolåret.

En trend som har förstärkts sedan 2013 är introduktionen av nya missbrukssubstanser på den svenska och internationella marknaden. Över 400 substanser finns idag reglerade i Sverige

¹¹ Dagens Nyheter, 2018-01-04, Skjutningarna sprider sig över Sverige

¹² [Sveriges radio 26 januari 2018](#)

som narkotika eller hälsofarlig vara och antalet ökar stadigt. I en rapport¹⁴ om drogsituationen i Sverige framtagna av Tullverket och Polismyndigheten framgår det att: ”Narkotikaanvändning som resulterar i överdoser, drogrelaterade sjukdomar, olyckor, våldshandlingar och självmord är fortfarande en av de främsta orsakerna till dödsfall som hade kunnat undvikas bland unga personer i EU.”

Källa: Tullverkets beslagsstatistik

Förutom stort lidande för enskilda orsakar inflödet av droger stora kostnader för samhället. Enligt en beräkningsmodell som Tullverket använder har den beräknade samhällsnyttan för narkotika- och dopningsbeslagen ökat markant.

2.4 Smuggling av stora mängder alkohol och falska läkemedel

Mängderna alkohol som smugglas in över gränsen från Tyskland är omfattande. Enligt Ekobrottsmyndigheten handlar det om betydande belopp i undandragna skatter. Ett exempel på hur gemensamma krafter kunnat stoppa den negativa utvecklingen gäller ”spritbussarna”. Genom organiserad smuggling via spritbussar beräknas staten under de senaste åtta åren ha gått miste om 300 miljoner kronor årligen i skatteförluster, vilket blir över två miljarder

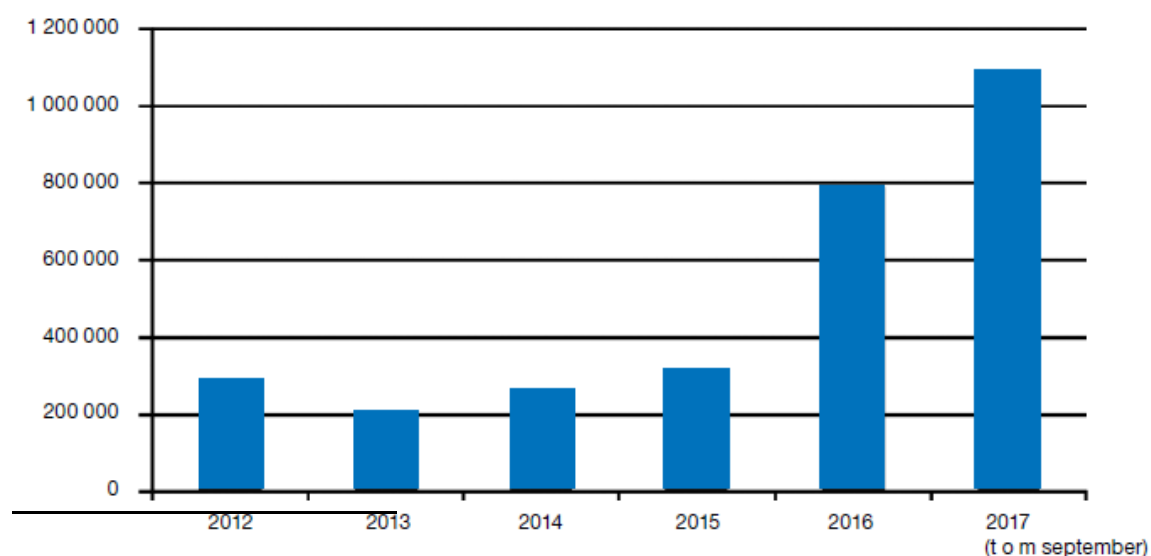
¹⁴ Drogsituationen i Sverige – En rapport av Polismyndigheten och Tullverket 2016

kronor för hela tidsperioden.¹⁶ Samtidigt har gemensamma insatser från Tullverket, Ekobrottsmyndigheten, Skatteverket och Polisen lett till att införseln av illegal sprit via spribussarna stoppats. Det är ett tydligt exempel på vad som kan åstadkommas genom myndighetssamverkan och helhetsperspektiv kring utmaningarna.

Tillgången till alkohol för minderåriga har på många ställen i landet ökat. Med ett enkelt sms eller mobilsamtal kan ungdomar lätt få tag i alkoholhaltiga drycker från kriminella personer som från bakluckan av sin bil bedriver illegal alkoholförsäljning. Ytterst är detta en folkhälsofråga.

Något som ökat kraftigt under de senaste åren är olagliga och falska läkemedel i Sverige. Tramadol är bara ett av många läkemedel som är narkotikaklassat i Sverige och som därmed är olagligt att köpa och inneha om man inte fått läkemedlet på recept. Läkemedlet Tramadol liknar morfin och blev år 2012 klassat som narkotika i Sverige med bakgrund av en kraftigt ökad försäljning och rapporter om beroende och missbruk. Bara under de första nio månaderna 2017 beslagtogs nästan 1,1 miljoner enheter Tramadol av Tullverket, vilket är ungefär dubbelt så många som året innan.¹⁷

Figur 1. Tullverkets beslag av tramadol sedan substansen narkotikaklassades fullt ut 2012.

¹⁶ [Ekobrottsmyndigheten](#) samt Tullverkets [pressmeddelande](#)

¹⁷ [Läkemedelsverkets pressmeddelande 11 dec 2017](#)

Förekomsten av olagliga och falska läkemedel har ökat stort sedan internet slog igenom och det är idag enkelt att beställa via nätet. Enligt Läkemedelsverket är potensmedel ett av de vanligaste falska läkemedel som finns i Sverige och innehållet är inte alltid detsamma som innehållsförteckningen visar. Under 2015 gjorde Tullverket en sammanställning av mängden falska potensmedel som beslagtogs på fyra veckor, vilket handlade om 900 beslag och drygt 30 000 tabletter under denna korta tid. Samtidigt saknar Tullverket idag tillräckligt med resurser för att ta itu med problemen helt och hållet, trots vetskapen om de problem som följer av falska och olagliga läkemedel och den belastning som smugglingen innebär för samhället.

18

3. Stärk Tullverkets roll

Politiken lyfter ofta samhällsproblemen och trygghetsutmaningarna som finns i Sverige. Det finns en medvetenhet om att det krävs kraftfulla åtgärder för komma till rätta med problemen, men det saknas ett helhetsgrepp kring det brottsförebyggande arbetet där Tullen tillåts spela en viktig roll.

En av regeringens främsta uppgifter är att skydda medborgarna, bland annat genom att motverka införseln av farliga varor som kan vara skadlig för människors liv och hälsa. Att bekämpa den grova organiserade brottsligheten, där handel med insmugglade varor som narkotika, vapen och alkohol är betydande, är ytterst beroende av en fungerande tullverksamhet. I den nationella säkerhetsstrategin, 2017, uppmärksammar regeringen de hot som riktas mot landets och medborgarnas säkerhet och lägger förslag på åtgärder för hur hoten ska bemötas. Dock saknas en avgörande punkt i den nationella säkerhetsstrategin i form av proaktiva åtgärder eftersom strategin främst fokuserar på det reaktiva, det vill säga de problem som följer av att illegala och farliga varor smugglats in i landet. Ett större fokus bör riktas på att motverka att problemen överhuvudtaget uppstår genom proaktiva åtgärder och stärkt tullverksamhet.

¹⁸ Dagens Nyheter ”stor ökning av beslag av potensmedel” 23 nov 2017

3.1 Fri lejd för kriminella när tullplatser står tomma

Tullverket har en viktig förebyggande roll i det brottsförebyggande arbetet och kan vara med och lösa många problem som vi i Sverige står inför, och samtidigt bidra till en ökad säkerhet i samhället. För detta krävs dock att myndigheten får tillräckliga resurser för att kunna utföra sitt uppdrag på ett rättssäkert sätt som inte äventyrar medborgarnas eller personalens säkerhet. Samhällsekonomiskt lönar sig en anslagsförstärkning till Tullverket. Varje krona som satsas på Tullverket sparar fler kronor i andra led; hos polisen, sjukvården och de sociala myndigheterna.

Under flera års tid har regeringar dragit ner på anslagen till Tullverket och sett Tullverkets personal minska utan att göra något åt problemet. Resultatet är att flera tullplatser idag står tomma under kortare perioder och detta känner naturligtvis kriminella grupperingar till. Tullverkets kompetens har inte utnyttjats fullt ut i det brottsförebyggande arbetet, och det ger merarbete för redan hårt ansträngda resurser hos bland annat polisen. Den resursförstärkning som årets statsbudget inneburit för tullen måste inte bara kvarstå utan också följas upp av ytterligare ökning för att möjliggöra en återuppbyggnad av tullverksamheten.

“Under flera års tid har regeringar dragit ner på anslagen till Tullverket [...]Resultatet är att flera tullplatser idag står tomma under kortare perioder och detta känner naturligtvis de kriminella gängen till.”

3.2 Ökad bemanning i Tullen avlastar andra myndigheter

Med fler tullare i tjänst kan fler och större beslag göras vilket underlättar arbetet för bland annat polis och socialtjänst. Myndighetssamverkan har visat sig vara ett kraftfullt sätt för att komma åt den organiserade brottsligheten. Som tidigare nämnts i rapporten har Tullverket tillsammans med Ekobrottsmyndigheten, Skatteverket och Polismyndigheten lyckats stoppa den illegala införseln av alkohol via spritbussar. Bara under 2016 har myndigheterna bedömt att spritbussarna genererat minst 300 miljoner kronor i brottsvinster som gått till den organiserade brottsligheten. Ett annat exempel är samarbetet mellan Tullverket och Polisen

som lyfts i media med anledning av tillgången av skjutvapen och vågen av dödligt våld.¹⁹ Tullverkets och andra brottsbekämpande myndigheters uppdrag går hand i hand, men kan inte kvittas mot varandra.

Det är anslagen som slutligen avgör hur stor närvaro Tullverket kan ha runt om i Sverige. En sammanhållen strategi och anslagsförstärkning som möjliggör 500 fler tullare i hela landet är rätt väg för att Tullen effektivt ska kunna bidra till ökad säkerhet i samhället.

Sammanfattning

- Tullverket har en viktig roll i det brottsförebyggande arbetet. Tullverkets uppgift är att på ett tidigt stadium begränsa inflödet av vapen, narkotika och alkohol. Varje satsad krona på Tullverket ökar tryggheten och bidrar till det brottsförebyggande arbetet.
- Den resursförstärkning som årets statsbudget inneburit för tullen måste inte bara kvarstå utan också följas upp av ytterligare ökningar för att möjliggöra en återuppbyggnad av tullverksamheten. Det behövs en helhetssyn på de brottsförebyggande myndigheterna. Den under 2018 genomförda vapenamnestin visar på bristen på helhetssyn, eftersom det samtidigt behövs insatser för att motverka att vapnen kommer in i landet.
- Flera myndigheter bidrar till brottsbekämpningen, och en satsning på Tullen ger ännu mer tillbaka. När Tullen kan göra större beslag av narkotika behöver polisen jaga färre små knarkpartier på gator och torg. Det innebär i sin tur att belastningen också på det sociala skydds nätet och sjukvården minskar

Johan Lindgren (förbundsordförande TULL-KUST)

Tel. 08-405 05 37

¹⁹ Sveriges Radio 2018-01-19, Vapenamnesti ska få bort illegala vapen